

دانشگاه ارومیه
دانشکده اقتصاد و مدیریت

گروه حسابداری

پایان نامه برای کسب درجه کارشناسی ارشد رشته حسابداری

موضوع :

بررسی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع و سود (زیان) خالص هر سهم در

ارتباط با بازده و قیمت اوراق بهادار

استاد راهنما:

دکتر حمزه دیدار

استاد مشاور:

دکتر مهدی حیدری

اساتید داور:

آقای فرزاد غیور

دکتر محمد ایمانی برندق

تنظیم و نگارش:

علیرضا عموشاهی

شهریور ۹۳

حق چاپ و نشر برای دانشگاه ارومیه محفوظ می باشد

تقدیم با نهایت احترام:

به بهترین‌های هستی‌ام

**به پدر و مادر عزیز و بزرگوارم، آنان که رنجشان توشه راهم
بود و کلامشان تداعی امید در دلواپسی‌ها**

و

همسر مهربانم که دعای خیرش هر لحظه بدرقه راهم بود.

تقدیر و تشکر:

سپاس و ستایش معبود یگانه را که پرتو الطاف بی‌شمارش بر لحظه لحظه زندگی‌ام آشکار است. حمد و ثنا می‌گزارم او را که فکرت و اندیشه را در بستر روحم روان ساخت و بهره‌گیری از دانش اساتیدم را نصیب و روزی‌ام گردانید. از زحمات بی‌دریغ و تلاش‌های دلسوزانه استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر حمزه دیدار که با مساعدت‌ها و راهنمایی‌های بی‌دریغ خود، مرا در انجام این پایان‌نامه یاری نمودند، نهایت سپاس و احترام دارم و توفیقات روز افزون ایشان را از خداوند بزرگ خواهانم. از استاد ارجمند جناب آقای دکتر مهدی حیدری که زحمت مشاوره این پایان‌نامه را تقبل نمودند بی‌نهایت سپاسگزارم. از اساتید ارجمند، جناب آقایان دکتر محمد ایمانی برندق و فرزاد غیور که داوری این پایان‌نامه را به‌عهده گرفتند، بی‌نهایت ممنونم و توفیقات روز افزون ایشان را از خداوند منان خواستارم.

چکیده:

سود هر سهم (EPS)، یکی از آماره‌های مالی بسیار مهم است که مورد توجه سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی می‌باشد. سود هر سهم نشان دهنده سودی است که عاید هر سهم عادی می‌شود و اغلب برای ارزیابی سودآوری و ریسک مرتبط با سود و نیز قضاوت در خصوص قیمت سهام استفاده می‌شود. در بسیاری از کشورهای جهان، اهمیت این رقم به حدی است که آن را به عنوان یکی از معیارهای اساسی مؤثر در تعیین قیمت سهام می‌دانند و در مدل‌های ارزشیابی سهام نیز به طور گسترده‌ای از آن استفاده می‌شود. از اینرو در این تحقیق محتوای اطلاعاتی سود (زیان) هر سهم نسبت به بازده و قیمت سهام بررسی شده است. از طرف دیگر، انتظار می‌رود افشاء سود جامع و اقلام آن به سهامداران، برای ارزیابی بازده سهام، و به مدیران، برای بهبود تخصیص منابع مالی، کمک نماید. همچنین با توجه به تغییرات اخیر و تغییرات احتمالی آتی در محیط حسابداری در سطح بین‌الملل، در این پژوهش محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در بورس اوراق بهادار تهران نیز، مورد بررسی قرار گرفته است.

برای بررسی موضوع فوق با استفاده از روش بررسی میدانی و اسنادکاوی، اطلاعات واقعی ۶۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۱ - ۱۳۸۲، استخراج و با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و الگوی داده‌های تابلویی مورد آزمون و تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از آزمون‌های موردنظر و مدل‌های برآورد شده، بیانگر عدم فزاینده‌گی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم نسبت به سود (زیان) خالص هر سهم می‌باشد.

کلمات کلیدی: سود هر سهم، سود جامع هر سهم، محتوای اطلاعاتی، بازده، قیمت

فهرست مطالب

۱	فصل اول کلیات تحقیق.....
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۱-۲- تشریح موضوع و بیان مسئله
۴	۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۱-۴- شکل گیری و بیان فرضیه های تحقیق
۷	۱-۴-۱- فرضیه اول
۷	۱-۴-۲- فرضیه دوم
۷	۱-۴-۳- فرضیه سوم
۷	۱-۴-۴- فرضیه چهارم
۷	۱-۴-۵- فرضیه پنجم
۸	۱-۴-۶- فرضیه ششم
۸	۱-۵- روش انجام پژوهش
۸	۱-۵-۱- روش پژوهش و گردآوری داده ها
۸	۱-۵-۲- جامعه و نمونه آماری تحقیق
۹	۱-۵-۳- روش مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده ها
۹	۱-۶- تبیین متغیرهای تحقیق
۹	۱-۶-۱- متغیرهای مستقل
۹	۱-۶-۲- متغیرهای وابسته
۱۰	۱-۶-۳- متغیرهای کنترلی
۱۰	۱-۷- اهداف تحقیق
۱۰	۱-۷-۱- اهداف نظری تحقیق
۱۰	۱-۷-۲- اهداف کاربردی
۱۱	۱-۸- تعریف واژه ها و اصطلاحات تخصصی تحقیق
۱۱	۱-۹- چارچوب فصول آتی تحقیق
۱۱	۱-۱۰- خلاصه فصل
۱۲	فصل دوم بررسی مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....
۱۳	۲-۱- مقدمه
۱۴	۲-۲- محتوای اطلاعاتی
۱۴	۲-۲-۱- محتوای نسبی و فزاینده اطلاعات
۱۵	۲-۳- سود حسابداری
۱۶	۲-۳-۱- انتخاب نظریه سود
۱۷	۲-۳-۲- نظریه دارایی ها - بدهی ها
۱۷	۲-۳-۳- نظریه درآمد - هزینه
۱۷	۲-۳-۴- نظریه استقلال ترازنامه و سود و زیان

۱۷ ۲-۳-۲ استدلالات انتخاب نظریه سود
۱۸ ۳-۳-۲ مکاتب فکری پیرامون اندازه‌گیری سود
۱۹ ۴-۳-۲ مربوط بودن مفهوم سود
۲۰ ۵-۳-۲ مفهوم سنتی سود
۲۰ ۱-۵-۳-۲ شرحی از سود حسابداری
۲۱ ۲-۵-۳-۲ نقاط قوت سود حسابداری
۲۲ ۳-۵-۳-۲ نقاط ضعف سود حسابداری
۲۲ ۶-۳-۲ سود هر سهم
۲۳ ۱-۶-۳-۲ اجزای EPS
۲۳ ۲-۶-۳-۲ انواع EPS
۲۴ ۴-۶-۳-۲ روند تغییرات EPS
۲۵ ۴-۲ سود (زیان) جامع
۲۶ ۱-۴-۲ چگونگی شکل‌گیری سود یا زیان جامع
۲۹ ۲-۴-۲ تفاوت گزارش‌گری سود جامع با گزارش‌گری سود خالص
۲۹ ۳-۴-۲ گزارش سود و زیان جامع در سطح بین‌المللی
۳۰ ۴-۴-۲ ویژگی‌های سود و زیان جامع
۳۲ ۵-۴-۲ سود (زیان) جامع هر سهم
۳۳ ۵-۲ بازده سهام شرکت‌ها
۳۴ ۱-۵-۲ اجزای تشکیل دهنده بازده
۳۴ ۲-۵-۲ شاخص‌های پیش‌بینی بازده سهام
۳۴ ۱-۲-۵-۲ شاخص‌های حسابداری
۳۴ ۲-۲-۵-۲ شاخص‌های کلان اقتصادی
۳۵ ۶-۲ پیشینه تحقیقات انجام شده
۳۵ ۱-۶-۲ پیشینه تحقیقات انجام شده در خارج از کشور
۴۰ ۲-۶-۲ پیشینه تحقیقات انجام شده در داخل کشور
۴۲ ۷-۲ خلاصه فصل
۴۳ فصل سوم روش‌شناسی پژوهش
۴۵ ۱-۳ مقدمه
۴۶ ۲-۳ تعریف و بیان جامعه آماری
۴۶ ۱-۲-۳ قلمرو مکانی
۴۶ ۲-۲-۳ قلمرو زمانی
۴۷ ۳-۳ نمونه آماری و روش نمونه‌گیری
۴۷ ۴-۳ روش جمع‌آوری داده‌ها
۴۸ ۵-۳ مدل تحقیق
۴۹ ۶-۳ تبیین متغیرهای تحقیق
۴۹ ۱-۶-۳ متغیر مستقل
۵۰ ۲-۶-۳ متغیر وابسته

۵۰	۳-۶-۳- متغیر کنترل
۵۱	۳-۷-۱- فرضیه‌سازی و ملاکهای انتخاب فرضیه
۵۱	۳-۸-۱- فرضیه‌های پژوهش
۵۲	۳-۹-۹- روش مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده‌ها
۵۲	۳-۹-۱- تجزیه و تحلیل توصیفی
۵۲	۳-۹-۲- تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای
۵۲	۳-۹-۳- تجزیه و تحلیل علی
۵۳	۳-۹-۴- ضریب همبستگی (r) :
۵۳	۳-۹-۴- ضریب تعیین (R^2) :
۵۳	۳-۹-۵- مدل‌های رگرسیونی داده‌های ترکیبی
۵۴	۳-۹-۵-۱- فرض‌های اساسی رگرسیون
۵۵	۳-۹-۵-۲- احتیاط در استفاده از رگرسیون و همبستگی
۵۷	۳-۹-۵-۳- مزایای پانل‌دیتا در مقایسه با داده‌های مقطعی یا سری زمانی
۵۷	۳-۱۰-۱- آزمون ناهمسانی واریانس‌ها
۵۷	۳-۱۱-۱- آزمون خودهمبستگی
۵۸	۳-۱۲-۱- آزمون مانایی (ایستایی) متغیرها
۵۸	۳-۱۲-۱- آزمون ریشه‌واحد
۶۰	۳-۱۳-۱- آزمون‌های هم‌انباشتگی داده‌های تابلویی
۶۱	۳-۱۳-۱- آزمون هم‌انباشتگی کائو
۶۱	۳-۱۴-۱- انتخاب نوع مدل
۶۲	۳-۱۵-۱- انجام آزمون والد
۶۴	فصل چهارم
۶۵	۴-۱- مقدمه
۶۵	۴-۲- آزمون فرضیه‌های تحقیق
۶۶	۴-۲-۱- بررسی آمار توصیفی
۶۶	۴-۲-۲- بررسی پایایی متغیرهای پژوهش
۶۷	۴-۲-۳- آزمون هم‌انباشتگی کائو
۶۸	۴-۲-۴- جدول همبستگی اسپیرمن
۶۹	۴-۲-۵- آزمون ناهمسانی واریانس‌ها و خودهمبستگی فرضیه‌های تحقیق
۷۰	۴-۲-۶- آزمون فرضیه‌های تحقیق در حالت تابلویی
۷۱	فرضیه اول : سود (زیان) خالص هر سهم در ارتباط با بازده دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.
۷۱	فرضیه دوم : سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.
۷۳	فرضیه سوم : سود (زیان) خالص هر سهم در ارتباط با قیمت دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.
۷۴	فرضیه چهارم : سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با قیمت دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.
۷۴	فرضیه پنجم : محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده سهام نسبت به محتوای
۷۵	اطلاعاتی سود (زیان) خالص هر سهم فزاینده‌تر می‌باشد.

۷۶	فرضیه ششم : محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با قیمت سهام نسبت به محتوای اطلاعاتی سود (زیان) خالص هر سهم فزاینده تر می‌باشد.....
۷۷	۳-۴ - خلاصه فصل.....
۷۹	فصل پنجم
۸۰	۱-۵ - مقدمه.....
۸۰	۲-۵ - نتیجه‌گیری.....
۸۱	۳-۵ - پیشنهادات.....
۸۱	۱-۳-۵ - پیشنهادات مبتنی بر نتایج پژوهش.....
۸۱	۲-۳-۵ - پیشنهاداتی برای تحقیقات آتی.....
۸۲	منابع و ضمایم
۸۳	منابع داخلی:.....
۸۵	منابع خارجی:.....

فهرست جداول

۴۹	جدول ۱-۳) متغیرهای تحقیق.....
۶۶	جدول ۱-۴) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش.....
۶۷	جدول ۲-۴) آزمون مانایی متغیرهای تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪.....
۶۸	جدول ۳-۴) نتایج آزمون هم‌انباشتگی تابلویی با استفاده از آزمون کائو.....
۶۹	جدول ۴-۵) نتایج آزمون ناهمسانی واریانس ها.....
۶۹	جدول ۴-۶) نتایج آزمون خودهمبستگی فرضیه‌های تحقیق.....
۷۰	جدول ۴-۷) نتایج آزمون F لیمر و هاسمن.....
۷۱	جدول ۴-۸) آزمون فرضیه اول.....
۷۲	جدول ۴-۹) آزمون فرضیه دوم.....
۷۳	جدول ۴-۱۰) آزمون فرضیه سوم.....
۷۴	جدول ۴-۱۱) آزمون فرضیه چهارم.....
۷۵	جدول ۴-۱۲) آزمون فرضیه پنجم.....
۷۶	جدول ۴-۱۳) آزمون فرضیه ششم.....
۷۷	جدول ۴-۱۴) نتایج آزمون والد.....
۷۸	جدول ۴-۱۵) نتایج آزمون فرضیه.....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

اطلاعاتی که به وسیله سیستم حسابداری در قالب صورتهای مالی تهیه می‌شود، همواره مورد توجه استفاده‌کنندگان بوده و در تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد (آقایی، ۱۳۹۰). سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی از سود به منزله یکی از معیارهای ارزیابی شرکت‌ها استفاده می‌کنند. سرمایه‌گذاران علاقه دارند سود حاصل از سرمایه‌گذاری‌هایشان را پیش‌بینی کنند، زیرا تفاوت در این پیش‌بینی‌ها تخصیص منابع سرمایه‌ای به بخش‌ها و واحدهای مختلف تجاری را تعیین می‌کند. به طور کلی، ارزش اطلاعات حسابداری با ارزش و محتوای قابلیت پیش‌بینی‌کنندگی آن سنجیده می‌شود (علوی طبری، ۱۳۹۰).

از طرفی دیگر با توجه به جنبه‌های اقتصادی اطلاعات، گزارشگری مالی و سیستم حسابداری نقش حیاتی را در بازار سرمایه ایفا می‌کند. هدف اصلی گزارشگری مالی تامین نیازهای اطلاعاتی سرمایه‌گذاران است. سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان با استفاده از اطلاعات حسابداری عملکرد آتی شرکت را پیش‌بینی و از آن برای ارزش‌گذاری شرکت استفاده می‌کنند و همواره به دنبال کسب بازدهی بیشتر می‌باشند. لذا در راستای هدف این پژوهش این فصل را با تشریح موضوع و اهمیت بررسی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع و سود (زیان) دوره نسبت به بازده و قیمت، شروع می‌نماییم.

۱-۲- تشریح موضوع و بیان مسئله

بر اساس استاندارد شماره ۶، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ملزم به تهیه صورت سود و زیان جامع می‌باشند. اقلام سود و زیان جامع در کشور های مختلف متفاوت می‌باشد؛ اقلام سود و زیان جامع در ایالات متحده آمریکا و کانادا شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز، سود و زیان سرمایه‌گذاری‌ها، و حداقل بدهی بازنشستگی است (بیدل و چوی^۱، ۲۰۰۶). امادر نیوزیلند این صورت مالی شامل سود خالص، سود و زیان تجدید ارزیابی دارایی‌ها و سود و زیان تسعیر ارز است (استیون^۲، ۲۰۰۰). این اقلام در ژاپن شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز و سود و زیان سرمایه‌گذاری‌ها می‌باشد (چونگ و همکاران^۳، ۲۰۰۴) و در صورت‌های مالی ایران شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز، سود و زیان تحقق نیافته سرمایه‌گذاری‌ها، مازاد تجدید ارزیابی دارایی‌های ثابت و تعدیلات سنواتی می‌باشد (استاندارد ش. ۶، بند ۱۰).

هدف از تهیه صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع ارایه کلیه درآمدها و هزینه‌های شناسائی شده طی یک دوره مالی است. تمرکز اصلی صورت سود و زیان دوره بر درآمدها و هزینه‌های عملیاتی است. درآمدها و

¹ Biddle & Choi

² Stiven

³ Chong et al

هزینه‌ها تنها در مواردی در صورت سود و زیان منعکس نمی‌شود که به طور مشخص به موجب استانداردهای حسابداری مستقیماً به حقوق صاحبان سرمایه منظور شود. از آنجایی که جهت تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان صورتهای مالی، آگاهی از کلیه جنبه‌های عملکرد مالی واحد تجاری طی دوره ضرورت دارد، لازم است کلیه درآمدها و هزینه‌های شناسائی شده طی آن دوره مورد ملاحظه قرار گیرد. بدین لحاظ همان‌گونه که در مفاهیم نظری گزارشگری مالی مقرر شده، تهیه و ارائه یک صورت مالی اساسی جدید با عنوان صورت سود و زیان و جامع لازم است تا میزان افزایش یا کاهش حقوق صاحبان سرمایه از بابت درآمدها و هزینه‌های مختلف دوره نشان داده شود.

اگر سودها باورهای سرمایه‌گذاران را درباره عواملی که برای اوراق بهادار ارزش ایجاد می‌کنند، تغییر دهند، ممکن است بین قیمت و سود، وابستگی آماری داشته باشد. در پژوهش‌های مربوط به قیمت اوراق بهادار، از این وابستگی آماری با عنوان محتوای اطلاعاتی نام برده می‌شود. در مجموع، ماهیت رابطه بین قیمت و سود، به ماهیت فرایند تعادلی بستگی دارد، فرآیندی که به ایجاد قیمت و نیز ماهیت نظام اطلاعاتی که سود را ایجاد می‌کند، منجر می‌شود (بال و براون، ۱۹۶۸).^۱

انتشار پیش‌بینی مدیریت درباره سود، با تغییرات قیمت سهام شرکت‌ها مرتبط است و این فرض را تأیید می‌کند که سرمایه‌گذاران این پیش‌بینی‌ها را معتبر تلقی می‌کنند (پن من^۲، ۱۹۹۲) در اتخاذ تصمیم‌های سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار، قیمت اولین عاملی است که برای سرمایه‌گذار اهمیت دارد. بررسی روند تغییرات قیمت سهام متداول‌ترین نقطه شروع در زمان خرید سهام است. از این رو، آگاهی از عوامل موثر بر قیمت سهام اهمیت بسیاری دارد. بررسی و تحلیل هر یک از عوامل تاثیرگذار بر قیمت سهام ضروری است، چرا که قیمت سهام تحت تاثیر عوامل مختلف تغییر می‌کند، عواملی که هر کدام به گونه‌ای باعث کاهش یا افزایش قیمت سهام می‌شوند (علوی طبری، ۱۳۹۰). اگر تغییر در قیمت سهام، درباره فواید سود شواهدی فراهم کند، واضح است که تغییر بیشتر دربر دارنده فواید بیشتری خواهد بود. میزان فایده سود را می‌توان از برآورد رابطه بین بازده سهام (تغییر قیمت) و سود استنتاج کرد. سود در بازار سرمایه، در زمینه‌های مختلفی مفید واقع می‌شود (فوستر^۳، ۱۹۸۶).

از طرفی دیگر، بازده یک سرمایه‌گذاری نیز عبارت است جریان نقدی قابل تحقیقی که توسط سرمایه‌گذاران در طول یک دوره زمانی معین تحصیل می‌شود. بازده نوعاً به صورت درصدی از ارزش سرمایه‌گذاری انجام شده در آغاز دوره بیان می‌شود. بازده در فرآیند سرمایه‌گذاری، نیروی محرکی است که ایجاد انگیزه می‌کند و پاداشی

¹ Ball & Brown

²Penman

³ Foster

برای سرمایه‌گذاران محسوب می‌شود. ارزیابی بازده تنها راه منطقی است که سرمایه‌گذاران می‌توانند برای مقایسه سرمایه‌گذاری‌های جایگزین و متفاوت از هم انجام دهند و بررسی بازده مربوط به گذشته در پیش بینی بازده‌های آتی اهمیت اساسی دارد. در واقع اصلی‌ترین عاملی که هر سرمایه‌گذار در تصمیم‌گیری‌های خود مورد توجه خاص قرار می‌دهد نرخ بازده است. یعنی سرمایه‌گذاران به دنبال پر بازده‌ترین فرصت‌ها برای سرمایه‌گذاری مازاد منابع خود در بازارهای سرمایه هستند.

بر پایه این حقیقت مطرح که یکی از هدف‌های نهایی گزارشگری مالی، ارائه ارقام سود معنادار و قابل اطمینان، هم برای سرمایه‌گذاران در جهت کمک به تصمیم‌گیری‌های اقتصادی آن‌ها، و هم برای مدیران، در جهت کمک به مقاصد کنترل داخلی آن‌ها، است (کیچی کوباتا^۱ و همکاران، ۲۰۰۶)؛ پرسش این تحقیق به شرح زیر مطرح می‌شود:

۱. آیا سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده و قیمت سهام دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد؟

۲. آیا سود (زیان) جامع هر سهم دارای محتوای اطلاعاتی فزاینده‌تری نسبت به سود (زیان) خالص هر سهم می‌باشد؟

۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

بر اساس استاندارد شماره ۶، کلیه شرکت‌ها ملزم به تهیه صورت سود و زیان جامع می‌باشند. اقلام سود و زیان جامع در کشور های مختلف متفاوت می‌باشد؛ اقلام سود و زیان جامع در ایالات متحده آمریکا و کانادا شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز، سود و زیان سرمایه‌گذاری‌ها، و حداقل بدهی بازنشستگی است (بیدل و چوی، ۲۰۰۶). امادر نیوزیلند این صورت مالی شامل سود خالص، سود و زیان تجدید ارزیابی دارایی‌ها و سود و زیان تسعیر ارز است (استیون، ۲۰۰۰). این اقلام در ژاپن شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز و سود و زیان سرمایه‌گذاری‌ها می‌باشد (چونگ و همکاران، ۲۰۰۴) و در ایران شامل سود خالص، سود و زیان تسعیر ارز، سود و زیان تحقق نیافته سرمایه‌گذاری‌ها، مازاد تجدید ارزیابی دارایی‌های ثابت و تعدیلات سنواتی می‌باشد (استاندارد ش. ۶، بند ۱۰).

هدف از تهیه صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع ارایه کلیه درآمدها و هزینه‌های شناسائی شده طی یک دوره مالی است. تمرکز اصلی صورت سود و زیان دوره بر درآمدها و هزینه‌های عملیاتی است. درآمدها و هزینه‌ها تنها در مواردی در صورت سود و زیان منعکس نمی‌شود که به طور مشخص به موجب استانداردهای حسابداری مستقیماً به حساب حقوق صاحبان سرمایه منظور شود. از آنجایی که جهت تصمیم‌گیری اقتصادی

^۱ Keiichi kubota

استفاده‌کنندگان صورتهای مالی، آگاهی از کلیه جنبه‌های عملکرد مالی واحد تجاری طی دوره ضرورت دارد، لازم است کلیه درآمدها و هزینه‌های شناسائی شده طی آن دوره مورد ملاحظه قرار گیرد. بدین لحاظ همان‌گونه که در مفاهیم نظری گزارشگری مالی مقرر شده، تهیه و ارائه یک صورت مالی اساسی جدید با عنوان صورت سود و زیان و جامع لازم است تا میزان افزایش یا کاهش حقوق صاحبان سرمایه از بابت درآمدها و هزینه‌های مختلف دوره نشان داده شود.

از آنجا که صورت سود و زیان جامع دربرگیرنده کلیه درآمدها و هزینه‌های شناسایی شده، اعم از تحقق‌یافته و تحقق‌نیافته است، سود یا زیان خالص دوره مالی به عنوان اولین قلم در صورت سود و زیان جامع انعکاس می‌یابد. این بدان معنی است که صورت سود و زیان دوره، یکی از اقلام صورت سود و زیان جامع را به تفصیل نشان می‌دهد و سایر درآمدها و هزینه‌های شناسایی شده، به‌طور جداگانه در صورت سود و زیان جامع انعکاس می‌یابد. (استاندارد ش. ۶)

سود هر سهم (EPS)، یکی از آماره‌های مالی بسیار مهم است که مورد توجه سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی می‌باشد. سود هر سهم نشان‌دهنده سودی است که عاید هر سهم عادی می‌شود و اغلب برای ارزیابی سودآوری و ریسک مرتبط با سود و نیز قضاوت در خصوص قیمت سهام استفاده می‌شود. در بسیاری از کشورهای جهان، اهمیت این رقم به حدی است که آن را به عنوان یکی از معیارهای اساسی مؤثر در تعیین قیمت سهام می‌دانند و در مدل‌های ارزشیابی سهام نیز به طور گسترده‌ای از آن استفاده می‌شود (رحمانی و بختکی، ۱۳۸۵). از اینرو در این تحقیق محتوای اطلاعاتی سود (زیان) هر سهم نسبت به بازده و قیمت سهام بررسی می‌شود. از طرف دیگر، انتظار می‌رود افشاء سود جامع و اقلام آن به سهامداران، برای ارزیابی بازده سهام، و به مدیران، برای بهبود تخصیص منابع مالی، کمک نماید (استاندارد ش. ۶) همچنین با توجه به تغییرات اخیر و تغییرات احتمالی آتی در محیط حسابداری در سطح بین‌الملل (آقایی و سجادیپور، ۱۳۹۰)، در این پژوهش محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در بورس اوراق بهادار تهران، نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

در تحقیقات گذشته، محتوای اطلاعاتی سودخالص را بعنوان یکی از اجزای صورت سود و زیان جامع به همراه سود جامع مورد بررسی قرار داده‌اند، ولی در این پژوهش محتوای اطلاعاتی سود (زیان) خالص و سود (زیان) جامع، بر مبنای هر سهم بررسی می‌شوند. همچنین این بررسی علاوه بر روی بازده سهام بر روی قیمت سهام (بدلیل قابلیت مقایسه قدرت توضیح‌دهندگی این دو) نیز انجام می‌شود. بنابر تحقیقات گذشته (کی‌ری داران^۱ و همکاران، ۲۰۰۹)، (آقایی و سجادیپور، ۱۳۹۰)، که برتری و فزاینده بودن محتوای اطلاعاتی سود جامع نسبت به سود خالص را به اثبات رسانده‌اند، در این پژوهش فرض می‌شود این رابطه برای سود (زیان) جامع و سود (زیان) خالص بر اساس هر سهم نیز صادق است. سود (زیان) جامع هر سهم در این پژوهش بعنوان یک

¹ Kiridaran et al

ادبیات جدید مطرح شده و محتوای اطلاعاتی آن بررسی می‌شود. وجود بار اطلاعاتی برای این متغیر، می‌تواند توجه تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری، مدیران مالی شرکت‌ها و تحلیل‌گران مالی را به خود معطوف کند.

۴-۱- شکل‌گیری و بیان فرضیه‌های تحقیق

بیان مساله به صورت کلی، پژوهش را هدایت می‌کند ولی تمام اطلاعات مورد نیاز را در بر نمی‌گیرد. از سوی دیگر اگر کلیه اطلاعات پژوهش در مساله مطرح شود، مساله پر حجم شده و تدبیر و هدایت آن میسر نخواهد شد. بنابراین مساله به صورت علمی حل نخواهد شد، مگر اینکه به فرضیه یا فرضیه‌هایی تبدیل شود (خاکی، ۱۳۸۴). محقق در شروع به کار تحقیق، عقیده خود را بر مبنای تئوری‌های موجود، به صورت فرضیه‌هایی در می‌آورد که در مراحل بعدی مورد تجزیه تحلیل علمی قرار می‌گیرد تا صحت و سقم آن معلوم شود. به این ترتیب، فرضیه پیشنهادی رد یا قبول و یا تصحیح می‌شود، و غلط یا درست بودن علت آن بوسیله آزمایشاتی که انجام گرفته است، روشن می‌گردد (نبوی، ۱۳۷۳).

سرمایه‌گذاران نیازمند اطلاعاتی مربوط و قابل اتکا هستند تا بتوانند تصمیمات صحیحی اتخاذ کنند. سودمندی در پیش‌بینی، یکی از ویژگی‌های مربوط بودن اطلاعات است و از آن در تدوین نظریه و همچنین انتخاب روش‌های حسابداری استفاده می‌شود (شباهنگ، ۱۳۸۱).

محتوای اطلاعاتی ارقام حسابداری از دیدگاه استاندار ایران به خصوصیات اطلاق می‌شود که اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی بتواند در تصمیم‌گیری‌ها مفید واقع شود. از آنجایی که اطلاعات حسابداری، وضعیت و عملیات شرکت را در محیط تجاری و اطلاعاتی خاص منعکس می‌کند می‌توان انتظار داشت که ویژگی‌های خاص شرکت‌ها در این متغیر تاثیرگذار باشند. تحقیقات نشان می‌دهند که محتوای اطلاعاتی سود حسابداری در واحدهای تجاری مختلف، متغیر است (بارث و همکاران^۱، ۲۰۰۱) (کیم و کورس^۲، ۲۰۰۵). بر اساس نتایج این تحقیقات ضریب واکنش سود، در میان شرکت‌ها و صنایع مختلف، متفاوت بوده است. ضریب واکنش سود در متون به عنوان شاخصی برای محتوای اطلاعاتی سود حسابداری استفاده شده است، زیرا بازنمایی سود به بازده را اندازه‌گیری می‌کند.

از آن جا که انتظار می‌رود سود و زیان جامع و سود خالص بار اطلاعاتی گزارش‌های مالی را افزایش دهند، بنابر تحقیقات گذشته (کی ری داران و همکاران، ۲۰۰۹)، (آقایی و سجادپور، ۱۳۹۰)، که برتری و فزاینده بودن محتوای اطلاعاتی سود جامع نسبت به سود خالص را به اثبات رسانده‌اند، در این پژوهش فرض می‌شود این

¹ Barth et al

² Kim, M & Kross, W

رابطه برای سود (زیان) جامع و سود (زیان) خالص بر اساس هر سهم نیز صادق است. همچنین با توجه به شواهد و نتایج غیرقطعی پژوهش‌های انجام شده در کشورهای مختلف، فرضیه‌های زیر مطرح می‌باشند:

۱-۴-۱- فرضیه اول

پژوهشگران مختلفی رابطه بین بازده و سود حسابداری را بر مبنای تعاریف مختلف سودآوری، آزمون کرده‌اند و بسیاری از شواهد در خصوص محتوای اطلاعاتی سودآوری برای توضیح بازده نشان می‌دهد که سودآوری تبیین کننده مناسبی از بازده سهام است. بنابراین می‌توان فرضیه اول را اینگونه بیان نمود:

سود (زیان) خالص هر سهم در ارتباط با بازده سهام دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.

۱-۴-۲- فرضیه دوم

بنابر استاندارد حسابداری، انتظار می‌رود سود جامع و اقلام آن به سهامداران برای ارزیابی بازده سهام کمک نماید و نیز طبق تحقیقات انجام شده سود جامع نسبت به بازده دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد، می‌توان فرضیه زیر را مطرح کرد:

سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده سهام دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.

۱-۴-۳- فرضیه سوم

اطلاعات مربوط به سود هر سهم به طور وسیعی در ارزیابی قیمت سهام مورد استفاده قرار می‌گیرد. اهمیت این رقم تاحدی است که در بسیاری از کشورهای جهان آن را بعنوان معیاری در تعیین قیمت سهام استفاده می‌کنند. لذا فرضیه سوم را می‌توان اینگونه بیان نمود:

سود (زیان) خالص هر سهم در ارتباط با قیمت سهام دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.

۱-۴-۴- فرضیه چهارم

از آنجا که بازده تحت تاثیر تغییرات قیمت نیز می‌باشد، و بنابر توضیحات فرضیه دوم، فرض زیر را مطرح کنیم: سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با قیمت سهام دارای محتوای اطلاعاتی می‌باشد.

با توجه به نتایج برخی از تحقیقات مبنی بر فزاینده‌گی محتوای اطلاعاتی سود جامع نسبت به سود خالص، و نیز بدلیل اینکه سود خالص جزئی از سود جامع می‌باشد، دو فرضیه بعد را می‌توان به شرح زیر بیان نمود:

۱-۴-۵- فرضیه پنجم

محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده سهام نسبت به محتوای اطلاعاتی سود (زیان) خالص هر سهم فزاینده تر می‌باشد.

۶-۴-۱- فرضیه ششم

محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با قیمت سهام نسبت به محتوای اطلاعاتی سود (زیان) خالص هر سهم فزاینده تر می‌باشد.

۵-۱- روش انجام پژوهش

۱-۵-۱- روش پژوهش و گردآوری داده‌ها

روش تحقیق عبارت است از کلیه وسائل و مراحل جمع‌آوری سیستماتیک اطلاعات و نحوه تجزیه و تحلیل منطقی آنها برای نیل به یک هدف معین، که این هدف به طور کلی کشف حقایق است (نبوی ۱۳۷۳). اطلاعات مورد نیاز جهت آزمون فرضیه‌ها اطلاعات و داده‌های تاریخی و واقعی می‌باشد که با مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، نشریات ادواری بورس، سایت اینترنتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران و سایت‌های مربوطه جمع‌آوری شده است.

به دلیل اینکه نتایج حاصل از پژوهش می‌توانند در فرآیند تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار گیرد، این پژوهش، از لحاظ هدف، کاربردی است. همچنین این پژوهش، از لحاظ ماهیت، توصیفی - همبستگی است؛ زیرا در این نوع پژوهش‌ها، محقق به دنبال ارزیابی ارتباط بین دو یا چند متغیر است. همچنین از آنجایی که این پژوهش در حوزه بازار سرمایه می‌باشد در زمره تحقیقات اثباتی در حسابداری می‌باشد.

۲-۵-۱- جامعه و نمونه آماری تحقیق

جامعه آماری عبارت است از همه اعضای واقعی یا فرضی که خواستار تعمیم یافته‌های پژوهش به آنها هستیم و با توجه به هدف پژوهش انتخاب می‌شود. جامعه آماری باید به گونه‌ای باشد که هیچ نوع سوالی در مورد قابلیت کاربرد نتایج پژوهش به هر یک از اعضای آن مطرح نباشد (دلور ۱۳۸۳).

جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۲-۱۳۹۱ بوده و شرکت‌هایی که انتخاب شده اند دارای ویژگیهای زیر هستند:

- ۱) شرکت نباید در این فواصل تغییر دوره داشته باشد.
- ۲) شرکت نایستی در طول دوره تحقیق دچار توقف شده باشد.
- ۳) دسترسی لازم برای صورت‌های مالی شرکت وجود داشته باشد.
- ۴) نمونه شامل شرکت‌های سرمایه‌گذاری و خدماتی، از جمله بانک‌ها، نمی‌باشد.

۵) شرکت‌هایی که پایان سال مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفند می‌باشد. نمونه آماری عبارت است از تعداد محدودی از اعضای جامعه آماری که بیانگر ویژگی‌های اصلی جامعه باشد (دلاور ۱۳۸۳). مزیت انتخاب نمونه، جلوگیری از اتلاف وقت یک محقق و صرفه‌جویی در منابع مالی و دستیابی به نتایج درست با پذیرش مقدار ناچیزی خطا است. جامعه آماری تحقیق حاضر، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که تا سال ۱۳۸۱ در بورس پذیرفته شده‌اند. همان‌طور که در بالا ذکر شد، بازه زمانی پژوهش حاضر از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ بوده و نمونه آماری نیز به روش علمی و به تعداد مناسبی انتخاب شد تا بتوان نتایج را به جامعه تعمیم داد.

۳-۵-۱- روش مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل‌های رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده‌های تلفیقی و آزمون والد استفاده شده، و به ترتیب هر دو آزمون مربوط بودن محتوای اطلاعاتی و آزمون فزاینده بودن محتوای اطلاعاتی انجام گرفته است. برای آزمون مربوط بودن محتوای اطلاعاتی از آزمون والد که توسط بیدل و دیگران (۱۹۹۵) پیشنهاد شد، و برای آزمون فزاینده بودن محتوای اطلاعاتی از آزمون F استاندارد استفاده شده است. به همین جهت برای تجزیه و تحلیل‌های مربوط، نرم افزارهای آماری Stata و EViews مورد استفاده قرار گرفت.

۶-۱- تبیین متغیرهای تحقیق

متغیر از نظر لغوی به معنی چیزی است که تغییر می‌کند اما در فعالیت‌های تحقیقی متغیر ویژگی‌هایی دارد که باید مورد مطالعه قرار گیرند. متغیر یک مفهوم است که بیش از دو یا چند ارزش یا عدد به آن اختصاص داده می‌شود، به عبارت دیگر متغیر به ویژگی‌هایی اطلاق می‌شود که می‌توان آن‌ها را مشاهده یا اندازه‌گیری کرد و دو یا چند ارزش یا عدد را جایگزین آن‌ها قرار داد. عدد یا ارزش نسبت داده شده به متغیر نشان‌دهنده تغییر از یک فرد به فرد دیگر یا از یک حالت به حالت دیگر است (خاکی، ۱۳۸۴).

لذا با توجه به پرسش اصلی پژوهش و بر اساس مطالعات انجام شده، متغیرهای این پژوهش به منظور آزمون فرضیه‌ها به سه دسته کلی به شکل زیر تقسیم بندی می‌شوند:

۱-۶-۱- متغیرهای مستقل

متغیری که توسط محقق اندازه‌گیری، دست‌کاری و یا انتخاب می‌شود تا تاثیر یا رابطه آن را بر متغیر یا متغیرهای دیگر، اندازه‌گیری کند، متغیر مستقل نامیده می‌شود (دلاور، ۱۳۸۴). لذا در این پژوهش سود (زیان) هر سهم و سود (زیان) جامع هر سهم بعنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده‌اند.

۲-۶-۱- متغیرهای وابسته

متغیر وابسته، متغیری است که مشاهده یا اندازه‌گیری می‌شود تا تاثیر متغیر مستقل بر آن معلوم و مشخص شود (دلاور، ۱۳۸۴). به عبارت دیگر متغیر وابسته، متغیری است که تحت تاثیر متغیر مستقل قرار می‌گیرد. لذا با توجه به تعریف فوق و ادبیات تحقیق، عوامل بازدهی و قیمت سهام شرکت‌ها به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده‌اند.

۳-۶-۱- متغیرهای کنترلی

چون در یک تحقیق نمی‌توان اثر تمام متغیرها را بطور همزمان بر روی یکدیگر مورد مطالعه قرار داد، لذا محقق اثر برخی از متغیرها را کنترل نموده و آن‌ها را خنثی می‌کند. این نوع متغیرها متغیر کنترلی نامیده می‌شوند. بنابر نتایج بدست آمده از تحقیقات (هاشمی و ساعدی، ۱۳۸۸)، (قائمی و طوسی، ۱۳۸۵)، (خوش‌طینت و جوشقانی، ۱۳۸۷) سه متغیر اهرم مالی، اندازه شرکت و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری به عنوان متغیرهای کنترلی استفاده شده‌اند.

۷-۱- اهداف تحقیق

۱-۷-۱- اهداف نظری تحقیق

نظر به این که بورس اوراق بهادار تهران به عنوان سازمانی در جهت تجهیز پس‌اندازها و هدایت آن به طرف سرمایه‌گذاری‌های مولد و مفید برای جامعه و اقتصاد کشور است، مطالعه پیرامون موضوع‌های وابسته به این سازمان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. (علیزاده اقدم ۱۳۸۴). از آن جایی که بورس اوراق بهادار تهران در مدت زمان فعالیت خود با فراز و نشیب‌های فراوان دست به گریبان بوده است، بنابراین نیاز به تحقیقات و مطالعات گسترده در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. یکی از موضوعات مهم در ارتباط با بورس اوراق بهادار محتوای اطلاعاتی صورت‌های مالی است که به طور خاص محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع و سود (زیان) خالص هر سهم مورد بررسی قرار می‌گیرد. به بیان دیگر در این تحقیق کوشش می‌شود از وجود یا عدم وجود رابطه بین سود (زیان) جامع و سود (زیان) خالص دوره جاری برای هر سهم با بازده و قیمت سهام اطمینان حاصل نماید.

۱. بررسی فزاینده‌گی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم نسبت به سود (زیان) خالص هر سهم در ارتباط با بازده و قیمت سهام
۲. بررسی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) جامع هر سهم در ارتباط با بازده و قیمت سهام
۳. بررسی محتوای اطلاعاتی سود (زیان) هر سهم در ارتباط با بازده و قیمت سهام

۷-۲-۱- اهداف کاربردی

این تحقیق کاربردهای گوناگونی در زمینه‌های مختلف دارد، از جمله می‌تواند برای سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های مالی مورد استفاده قرار گیرد. انتظار می‌رود بورس اوراق بهادار و هیئت تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری نیز از نتایج این تحقیق استفاده بهینه برند.

۱. بررسی لزوم استانداردهای حسابداری جهت سود (زیان) جامع هر سهم

۲. بررسی تاثیر سود جامع هر سهم در تصمیمات اقتصادی

۸-۱- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی تحقیق

بازده (Return): عبارت است از نسبت کل عایدی (ضرر) حاصل از سرمایه‌گذاری در یک دوره معین به سرمایه‌ای که برای به دست آوردن فایده، در ابتدای دوره، مصرف گردیده است. قیمت سهام (price): برابر با ارزش بازار و ارزش مبادله سهام شرکت A در پایان سال t می‌باشد. سود (زیان) خالص هر سهم: سود یا زیان هر سهم باید با تقسیم سود خالص یا زیان قابل انتساب به صاحبان سهام عادی بر میانگین موزون تعداد سهام عادی طی دوره محاسبه شود. سود (زیان) جامع هر سهم: از تقسیم سود (زیان) جامع بر میانگین موزون تعداد سهام عادی، سود (زیان) جامع هر سهم بدست می‌آید.

۹-۱- چارچوب فصول آتی تحقیق

تحقیق حاضر مشتمل بر ۵ فصل می‌باشد که فصل نخست آن توضیحی مختصر در مورد مسئله تحقیق و ضرورت انجام آن و اهداف تحقیق بود. در ادامه پژوهش ابتدا در فصل دوم مروری بر مبانی نظری و ادبیات گذشته تحقیق می‌شود، اینکه موضوع مورد نظر از لحاظ پژوهشی در ایران و خارج از ایران دارای چه سوابقی است و خلاصه‌ای از این مطالعات ارائه می‌گردد. سپس در فصل سوم مطالبی در مورد روش تحقیق و اینکه از چه روش‌های آماری برای استنباط نتایج استفاده می‌شود، ارائه خواهد شد. نهایتاً اینکه فصل چهارم و پنجم به ترتیب به تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از آزمون‌های مورد نظر در این تحقیق و نتیجه‌گیری و پیشنهادات اختصاص می‌یابد.

۱۰-۱- خلاصه فصل

در این فصل یک دید کلی از تحقیق ارائه گردید. ضرورت انجام تحقیق و دلیل انتخاب موضوع بحث شده و سپس سوالاتی که به ذهن محقق خطور کرده بیان شده است. در ادامه توضیح مختصری درباره فرضیه‌های تحقیق ارائه شده و در پایان نیز متغیرها تشریح شده و چارچوب فصول آتی تبیین گردیده است.